

פתרון בחינת הבגרות באזרחות, שתי יחידות לימוד, מועד קיץ 2012

שאלונים: 175, 034204

מוגש על-ידי: רענן נוימרק ודורון קורקוס

מורים לאזרחות ברשת בתי הספר של יואל גבע

פרק ראשון

ענה על אחת מבין השאלות 1-2.

שאלה מספר 1

סעיף א'

זיהוי: התנאי לבחירות דמוקרטיות שאינן מתממש במלואו לטענת יוזמי הצעת החוק הוא כלליות. **הגדרה:** כל אזרחי המדינה זכאים להשתתף בבחירות למוסדות הנבחרים במדינה. **ביסוס מהקטע:** על פי החוק בישראל, זכאים להצביע לכנסת רק אזרחים ישראלים שחיים בארץ ואזרחים בעלי תפקיד ממלכתי השהים בחוץ לארץ. חברי כנסת מבקשים לקדם הצעת חוק ולפיה גם אזרחים ישראלים שחיים מחוץ למדינה יוכלו להצביע בבחירות לכנסת במדינות שבהן הם מתגוררים. לטענת יוזמי הצעת החוק, כיום נשללת מאזרחים אלה הזכות להצביע, ונמנעת מהם היכולת להשפיע על תהליכי קבלת ההחלטות בישראל.

הסבר במילים שלי: העובדה שאזרחים ישראלים חיים מחוץ לגבולות ישראל אינם יכולים להצביע בבחירות לכנסת מונעת מכלל בעלי זכות ההצבעה לממש את זכותם הדמוקרטית ובכך נפגע לטענת יוזמי הצעת החוק תנאי הכלליות.

סעיף ב'

זיהוי: המדיניות שעליה מתבססת הצעת החוק הקיים, לטענת המתנגדים להצעת החוק היא הבחנה. **הגדרה:** הענקת יחס שונה לאנשים השונים זה מזה בכישורים/ביכולות/ בצרכים ייחודיים, כאשר שוני זה רלבנטי לעניין – בגלל סיבות מוצדקות.

ביסוס מהקטע: המתנגדים להצעה טוענים שאין לשנות את החוק הקיים, כי האזרחים החיים בארץ ממלאים את חובותיהם למדינה, ורק הם מושפעים ישירות מקבלת ההחלטות של הנבחרים, בניגוד לאזרחים שחיים מחוץ למדינה.

הסבר במילים שלי: המתנגדים להצעת החוק מבחינים בין מי שחיים בארץ וממלאים את חובותיהם למדינה (דוגמת תשלום מיסים ושרות צבאי) ומי שאינם נושאים בנטל מתוקף היותם חיים מחוץ לגבולותיה של ישראל. לטענתם, החוק הקיים מבחין בין שתי האוכלוסיות מסיבה מוצדקת ורלבנטית ולכן מדובר במדיניות ההבחנה.

שאלה מספר 2

סעיף א'

זיהוי: הזכות אותה מימשה עורכת העיתון במעשיה היא זכות הציבור לדעת/ הזכות לחירות המידע.
הגדרה: זכות הציבור שתהיה לו נגישות למידע חיוני הנוגע לנבחר הציבור ורשויות השלטון, כדי שיוכל לקבל החלטות בצורה שקולה.

ביסוס מהקטע: עורכת של עיתון מקומי פרסמה כתבה ובה היא טענה כי ראש עירייה מסוים אינו ראוי לכהן בתפקידו. לטענתה, ראש העירייה נבחר על בסיס מידע שקרי שהפיץ בציבור במסמך שבו פירט את כישוריו והשכלתו במהלך תעמולת הבחירות.

הסבר במילים שלי: העובדה שעורכת העיתון פרסמה כתבה ובה מצוין שראש העיר הציג בתעמולת הבחירות שניהל מידע שאינו נכון ביחס להשכלתו, מאפשרת לציבור הבוחרים להיחשף למידע חשוב ביחס לאדם בו בחרו לתפקיד. כך יוכלו להחליט בעתיד האם לשוב ולבחור בראש העיר כאשר כל המידע הרלבנטי מצוי בידיהם. בכך מימשה עורכת העיתון את זכות הציבור לדעת.

סעיף ב'

זיהוי: סוג המשפט אליו הופנתה תביעתו של ראש העיר היא משפט אזרחי.
הגדרה: משפט אזרחי עוסק ביחסים משפטיים בין אדם לחברו, כלומר, בזכויות ובחובות של בני אדם המעוגנות בדרך של הסכם, חוזה, או בתוקף חוק. במשפט אזרחי **האזרח** הוא התובע ובמרבית המקרים הנתבעים הם אזרחים, חברות פרטיות ומוסדות שאינם ממשלתיים. במשפט אזרחי אין עונש. המפסיד במשפט חייב לשלם לתובע פיצויים על הנזק, להחזיר לתובע נכס או חוב, או לקיים חוזה שעליו חתם.
ביסוס מהקטע: בתגובה לכתבה של עורכת העיתון הגיש ראש העירייה לבית משפט השלום תביעת לשון הרע נגד עורכת העיתון ודרש פיצוי כספי על הנזק שנגרם לו לכאורה בגלל פגיעה בשמו הטוב.
הסבר במילים שלי: התובע הוא אזרח – ראש העיר, והוא דורש פיצוי כספי בטענה ששמו הטוב נפגע לכן מדובר בתביעה אזרחית.

פרק שני

בפרק זה עליך לענות על ארבע שאלות:

על שלוש מהשאלות 3-7, ועל אחת מהשאלות 8-9.

שאלה מספר 3

שני מאפיינים של הגישה החברתית-הכלכלית הליברלית:

- שמה דגש על ערך החירות- לכל אדם יש זכות לנהל את חייו על פי דרכו (כל עוד הוא אינו מפריע לאחרים). זכותו של כל אדם להשתמש בחירות כדי להגשים את שאיפותיו לחיות חיי אושר.
- המדינה אינה מתערבת בתחומי הכלכלה והחברה ואינה פועלת לצמצם פערים חברתיים – כלכליים.

שאלה מספר 4

חסינות עניינית - פרושה הגנה על ח"כ מאחריות פלילית או אזרחית לגבי מעשים שעשה או דברים שאמר בכנסת או מחוץ לכנסת בעת מילוי תפקידו ולמען מילוי תפקידו. כלומר חסינות זו קשורה לתפקידו הענייני כחבר כנסת.

חסינות עניינית תקפה לגבי מעשים שנעשו במהלך היותו חבר כנסת, גם לאחר שסיים את כהונתו.

שאלה מספר 5

כללי משחק בתרבות פוליטית דמוקרטית פירושה הסכמה של האזרחים ורשויות השלטון על נהלים לתפעול השיטה הדמוקרטית. הכוונה היא לשמירת אופיין הדמוקרטי של הבחירות, פעולה בהתאם לעיקרון הכרעת הרוב, קבלת השלטון שנבחר בבחירות דמוקרטיות כשלטון לגיטימי, קבלת פסיקות שיפוטיות, שמירה על זכויות האדם והאזרח וזכויות המיעוט וכדומה.

שאלה מספר 6

תפקידים של נשיא המדינה (על התלמיד לציין שניים בלבד):

- חתימה על חוקים ואמנות בינלאומיות שאושרו בכנסת.
- קבלת כתבי אמנה של שגרירים ממדינות זרות הנשלחים לשרת בישראל.
- פתיחת הדין הראשון במושב הכנסת לאחר שזו נבחרה.
- מינוי שופטים ודיינים, את מבקר המדינה ונגיד בנק ישראל.
- חנינת אסירים.
- ההחלטה על מי להטיל את הרכבת הממשלה לאחר קביעת תוצאות הבחירות לכנסת.

שאלה מספר 7

עיקרון הפרדת הרשויות: עיקרון הפרדת הרשויות פירושו צמצום כוחו של השלטון כדי למנוע עריצות/ שרירותיות באמצעות מנגנוני ביקורת שונים. הפרדת הרשויות אינה מוחלטת. כל רשות מתמחה בתחומה, אך אין לה בלעדיות בתחומה ורשויות אחרות יכולות גם הן לחדור לתחומי פעילותה. כך מושגים איזון, בלימה ובקרה בין רשויות השלטון השונות, ושמירה על זכויות האדם והאזרח.

שאלה מספר 8

מדינת לאום: היא מדינה הקובעת את היסודות האתניים המשותפים בזהות הלאומית שלה כמו: שפה, מוצא, תרבות, היסטוריה.

המנון מדינת ישראל "התקווה" מבטא את כיסופי (געגועי) העם היהודי לציון (ארץ-ישראל) ואת הציפייה לעצמאות מדינית בציון. ההמנון כתוב בשפתו ההיסטורית של העם היהודי, השפה העברית בה נכתב גם התנ"ך והוא מעיד על קשר תרבותי לעם היהודי. היבטים אלו מעידים על היותו של ההמנון גורם המשקף את היותה של מדינת ישראל מדינת לאום.

שאלה מספר 9

מאפיינים של חוק יסוד:

- שריון סעיפי החוק: השריון נועד להבטיח ששינוי החוק יעשה ברוב מיוחד – רוב מוחלט או מיוחס של חברי הכנסת ולא ברוב רגיל. מטרת השריון היא לחזק את מעמדם של חוקי היסוד ולמנוע את שינוי חוקי היסוד ברוב מקרי בכנסת.
- פסקת הגבלה: פסקה זו מעניקה לחוק מעמד-על, ומטרתה להגן על הערכים והעקרונות שבחוק מפני פגיעה של הכנסת. פסקת ההגבלה מונעת מהכנסת לחוקק חוק הסותר את הערכים והעקרונות הבאים לידי ביטוי בחוק היסוד.
- תוכן: חוקים ספציפיים הנוגעים לתחומים מוגדרים. חלק מהחוקים אינם מתייחסים לעקרונות ולאופי המשטר.
- צורה: בניגוד לחוק רגיל בחוקי היסוד לא מצוינת שנת חקיקה.

מאפיין אחד של חוקי יסוד העשוי למנוע את הסכנה של "עריצות הרוב" הוא "פסקת ההגבלה". הפסקה מונעת מרוב של חברי כנסת לנצל את כוחם המספרי ולחוקק חוק רגיל שיעמוד בסתירה לחוק היסוד.

פרק שלישי

ענה על שתיים מבין השאלות 10-12.

שאלה מספר 10

השסע הדתי: הוא בין יהודים דתיים ליהודים לא דתיים. בחברה היהודית בישראל קיימת מערכת משותפת של ערכים, סמלים ומנהגים השאובים מן הדת והמסורת היהודית. קיימות גישות שונות בדבר אופייה (צביונה) של מדינת ישראל כמדינה יהודית ו בנוגע למערכת היחסים בין דת ומדינה בישראל. גישות אלה מעוררות מחלוקות בחברה הישראלית היהודית לגבי אופייה הרצוי של המדינה ומקומה של הדת במדינה. קיימות תחושות של ניכור, זרות ואף גילויי איבה בין חלקים מהציבור הדתי, הקובע את אורח חייו על פי ההלכה, לבין הציבור הלא דתי, שאורח חייו אינו קבוע על פי ההלכה.

טענה אחת של כותב הקטע בנוגע לשסע הדתי: שבתחומי דת ומדינה יש נושאים שצריכים להיות מוסדרים בהסכמה בין דתיים וחילוניים ולא בחקיקה של הכנסת.

ביסוס מהקטע: "ביום כיפור החילונים והדתיים בישראל מכירים בייחודו של היום. ביום זה כמעט שאין יהודי הנוסע במכונית. ייתכן שנוהג זה התקבל דווקא משום שאין חוק האוסר על נסיעה ביום כיפור."

אפשרות נוספת:

טענה אחת של כותב הקטע בנוגע לשסע הדתי: שהמחלוקת בין דתיים לחילוניים מקורה בכפיית מצוות הדת. הכותב חושש שכפיית מצוות דתיות על ציבור יהודי שאינו מאמין גוררת תגובת-נגד ויוצרת מתיחות בין דתיים וחילוניים.

ביסוס מהקטע: "כאדם דתי אני מקווה שיום השבת יישמר כיום מנוחה ברחבי המדינה, אבל לא הייתי רוצה שהדבר ייעשה בכפייה אלא מתוך הכרה בקדושת היום, כמו ביום כיפור".

שאלה מספר 11

זכויות עובדים ותנאי העסקה: זו הזכות החברתית לעבודה הכוללת מרכיבים כגון: קביעת שכר מינימום, הגבלת מספר שעות העבודה, מתן תנאי עבודה סבירים, הגנה מפני אבטלה והבטחת שכר שווה עבור עבודה שווה. במסגרת זו באה לידי ביטוי גם הזכות לחופש השביתה.

כיצד מושג זה בא לידי ביטוי בדברי כותב הקטע: הכותב מדגיש את חשיבותו החברתית – סוציאלית של חוק זכויות עובדים ותנאי העסקה במתן תנאי עבודה סבירים לעובדים ובראשם הזכות ליום מנוחה שבועי. "מקור החוק בתפיסה דתית, אך יש לו גם היבט חברתי מכיוון שהוא מבטיח יום מנוחה שבועי שכל עובד זכאי לו".

שאלה מספר 12

גישת מדינת העם היהודי: גישה זו מדגישה את העובדה שהמדינה היא מדינתם של כל היהודים, הן אלו החיים בארץ והן יהודי התפוצות ועליה לשמש מוקד הזדהות לאומית ורגשית ליהודי הגולה. גישה זו שמה את הדגש על חוק השבות שמטרתו לחזק את הקשר עם יהודי התפוצות. מדינת העם היהודי היא ציונית חילונית ודמוקרטית.

כיצד גישה זו באה לידי ביטוי בדברי כותב הקטע: "לפיכך אני סבור שעלינו להגיע להסדרים חברתיים חדשים בענייני דת בישראל. הדבר הכרחי לעיצוב דמותה של המדינה כביתם של היהודים: אזרחי המדינה, וגם כאלה שאינם אזרחיה ואינם חיים בקרבנו – גם הם מושפעים מהדיון בחברה הישראלית. לדעתי, הסדרים כאלה יתרמו ליציבות החברה במדינה ויעודדו יותר יהודים לעלות לישראל. בכך נחזק גם בקרב מי שלא יעלו את התחושה שנשמרת מחויבות המדינה כלפיהם, להיות להם לבית רוחני".

הכותב רואה חשיבות בשמירת הקשר עם יהודי התפוצות ושיתופם בנושאי דת ומדינה בישראל. בכך באה לידי ביטוי גישת מדינת העם היהודי בנוגע לאופייה הרצוי של מדינת ישראל.

פרק רביעי

ענה על שתיים מבין השאלות 16-19.

שאלה מספר 16

ציין: עקרון הסובלנות

הצג: נכונות לקבל את השונה. לסבול את עמדותיו, דעותיו והשקפותיו השונות ולנהוג כלפיו בכבוד למרות שוני זה.

הסבר: על אף השוני בין הקהילות בחרו שני המנהיגים הדתיים- רב יהודי וחכם דת מוסלמי, לקבל את האמונה השונה של הצד השני ולנהוג בו בכבוד, מתוך הבנה שכל אדם זכאי לחיות לפי אמונתו....

אפשרות נוספת:

ציין: עקרון הפלורליזם

הצג: הכרה במגוון הדעות, ההשקפות, האינטרסים והקבוצות הקיימים בחברה. בזכות של כל קבוצה להתארגן ולפעול להשגת מטרותיה וזכויותיה ומתן ביטוי למגוון (רב גוניות) הקבוצות והדעות הקיימים בחברה.

הסבר: "שני המנהיגים מקווים שפעולות אלה יביאו לקירוב בין הקהילות על אף האמונות השונות של היהודים והמוסלמים..". אנו רואים שהרבנים פעלו להכיר בשונות של כל קהילה, ובכך סייעו לממש את עקרון הפלורליזם שפועל למען הכרה בשוני בין הקבוצות השונות בחברה".

שאלה מספר 17

ציין: הזכות לפרטיות.

הצג: זכותו של אדם לחיות את חייו ללא חשיפה או התערבות וחדירה לחייו. זכותו לשמור על צנעת חייו. זכותו שלא יאספו עליו מידע או שיחדרו לתחומי חייו האישיים ללא הסכמתו.

הסבר: הצעת החוק מחייבת הצבת פרגוד שמונעת את האפשרות לראות אילו תרופות רכש אדם בבית מרקחת. בכך נמנעת האפשרות שאנשים יחדרו לחייו הפרטיים של אדם ללא הסכמתו.

שאלה מספר 18

ציין: חובה של האדם כאדם

הצג: כדי שכל פרט בחברה יוכל לממש את זכויותיו הטבעיות חייב כל אדם להכיר בזכותו של כל אחד מהפרטים בחברה לממש את זכויותיו הטבעיות וחלה עליו החובה להימנע מפגיעה בזכויות של האחרים, דוגמת הזכות לחיים, לחירות, לכבוד. לא רק שאסור לפגוע בזכויותיו של האחר, אלא חלה עליו חובה להתריע כאשר הוא עד לפגיעה בזכויות אלה.

הסבר: במקרה שלפנינו הנהג הבורח לא הגיש עזרה כמצופה בחברה אנושית. כלומר הוא לא מילא את חובתו להתריע כאשר היה עד ואף שותף לגרימת עוול.

ציין: חובת האדם כאזרח

הצג: בדמוקרטיה חייב כל אזרח לציית ולכבד את חוקי המדינה שמטרתם להגן על כל פרט, להסדיר את חיי החברה ולאפשר את קידומה והתפתחותה של החברה ושל הפרט החי בתוכה.

הסבר: מכיוון שהכנסת קבעה בחוק כי נהג שהיה מעורב בתאונה שנפגע בה אדם, חייב לעצור את רכבו ולהזעיק עזרה. הרי שהנהג לא מילא את חובתו כאזרח לציית לחוק.

שאלה מספר 19

טענה: מדינת ישראל היא שצריכה לממן את פעילותם של ספורטאים וקבוצות ספורט המשתתפים בתחרויות ספורט בעולם.

נימוק 1 – לדעתי, הספורטאים היוצאים לתחרויות בחו"ל אינם יוצאים בשם עצמם. הם נציגיה המובהקים של מדינת ישראל ומבטאים את ערכיה כמדינה יהודית ודמוקרטית. לכן מחובתה של המדינה לממן פעילות ברוכה זו. כאשר ספורטאי ישראלי מנצח בתחרות מעבר לים ומנוגן ההמנון הלאומי – התקווה, הדבר מאחד ומלכד את כל חלקי העם מעבר לשטחים ומתיחויות יום-יומיים בהם שרויה לצערי החברה הישראלית. לא יהיה זה נכון שמעמד כה מרגש ימומן בידי גופים מסחריים שכל מטרתם היא רווח.

טענה 2 – לדעתי, מדינת לאום דוגמת ישראל אינה יכולה לאפשר לגופים מסחריים לממן פעילות ספורטיבית מטעמה שכן הדבר יכרסם בלכידותינו הלאומית. לא יהיה זה נכון שהציבור הישראלי יראה אלוף עולם בחסות מותגים מסחריים כמו "במבה" או "חומס אחלה"! נגינת ההמנון והנפת דגל הלאום יכולים להיעשות רק בחסות מדינה ריבונית ומטעמה היא מדינת ישראל. כך גוברים החוסן והלכידות של האומה היהודית הריבונית במדינת העם היהודי, היא מדינת ישראל.